

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Факультет іноземної філології та соціальних комунікацій
Кафедра германської філології

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

Спеціальність (напрямок підготовки) 6.020303 «Філологія»

Зв'язок читання з іншими видами мовленнєвої діяльності

Допущено до захисту «__» _____ 2019 р.

Зав. каф. германської філології _____ канд. філол. наук, проф . Кобякова І. К.

Виконав:

студ. групи ПР-53

Бондар Артур Олександрович

Науковий керівник:

к.філол.н., доцент

Жулавська Ольга Олександрівна

Суми 2019

Зв'язок читання з іншими видами мовленнєвої діяльності

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНОСТІ ЧИТАННЯ ЯК ОДНОГО З ВИДІВ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	7
1.1 Читання як вид мовленнєвої діяльності	7
1.2 Види читання.....	10
1.3 Цілі і зміст навчання читанню.....	13
РОЗДІЛ 2 ЗВ'ЯЗОК ЧИТАННЯ З ІНШИМИ ВИДАМИ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	16
2.1 Методичний потенціал навчання читанню у зв'язку з іншими видами мовленнєвої діяльності	16
2.2 Система вправ для формування компетентності у читанні у зв'язку з іншими видами мовленнєвої діяльності	21
ВИСНОВКИ.....	25
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	27
ДОДАТКИ.....	30

ВСТУП

Кожне мовне висловлювання, кожен акт генерації або сприйняття мови є багатогранним. З одного боку, існує ряд факторів, які впливають на те, який зміст буде виражено у вислові (якщо говорити про сенс, то ми маємо на увазі не тільки семантику, а й такі особливості висловлювання як її модальність тощо). Ці фактори, насамперед, психологічні. З іншого боку, існує багато факторів, які визначають, який зміст буде реалізовано в мові (крім психологічних факторів, власне мовні, стилістичні, соціологічні і т.д.).

Характер усіх цих факторів і способів, яким вони викликають генерацію конкретного мовного твердження, можна описати за допомогою різних теорій або моделей. Під мовною діяльністю слід розуміти діяльність (поведінку) людини, так чи інакше, опосередковану ознаками мови. Тобто мовна діяльність повинна розумітися як така діяльність, в якій лінгвістичний знак виступає як «стимул-засіб», тобто такі заходи, під час яких ми формуємо словесне висловлювання і використовуємо його для досягнення певної мети.

Мова історично склалася в процесі матеріального перетворення діяльності людей, форми спілкування. Мова включає в себе процеси формування та сприйняття повідомлень для цілей комунікації або (у особливому випадку) для цілей регулювання та контролю власних дій (мова внутрішня, мова егоцентрична).

Як відомо, існує чотири типи мовленнєвої діяльності: читання, аудіювання, говоріння і письмо. Зауважимо, що читання займає одне з головних місць по використанню, доступності та важливості, тому що саме на основі навичок читання відбувається і розвиток навичок говоріння та письма.

Читання іноземною мовою виступає важливим засобом навчання іноземної мови. У процесі читання закріплюється знання лексики та граматики мови, виховується відчуття мови, закріплюються фонетичні навички, а отже читання сприяє оволодінню усним мовленням.

У нашій бакалаврській роботі ми будемо розглядати читання як вид мовленнєвої діяльності у нерозривному зв'язку з іншими видами.

У даний час існує тенденція недооцінення читання, як виду мовленнєвої діяльності. Але процес освоєння іноземної мови проходить тільки в успішному опануванні всіх видів мовленнєвої діяльності, що й становить **актуальність нашого дослідження**.

Аналіз літератури засвідчив, що проблемою зв'язку читання з іншими видами мовленнєвої діяльності займалися, як вітчизняні так і зарубіжні вчені, такі як: Борецька Г. Е., Гальскова Н. Д., Зимня І. А., Складенко Н. В., Смерякова Л. П., Тер-Мінасова С. Г., Фрумкіна Р. М., Халеева І. І., Шапошнікова Л. М., Шульга М. О., Edelhoff Ch., Scrivener J.

Метою даної бакалаврської роботи є вивчення зв'язку читання з іншими видами мовленнєвої діяльності.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**:

1. Розглянути читання як вид мовленнєвої діяльності.
2. Описати види читання.
3. Охарактеризувати цілі і зміст навчання читанню.
4. Проаналізувати методичний потенціал навчання читанню у зв'язку з іншими видами мовленнєвої діяльності.
5. Розробити систему вправ для формування компетентності у читанні у зв'язку з іншими видами мовленнєвої діяльності.

Об'єктом дослідження є роль і місце читання в міжкультурній комунікації, в той час як **предметом роботи** є зв'язок читання з іншими видами мовленнєвої діяльності.

Методи дослідження. В основу дослідження покладено методи логічного узагальнення, порівняння та систематизації психолого-педагогічних, лінгвістичних та методичних досліджень.

Теоретична значущість полягає у систематизації теоретичних передумов дослідження читання як виду мовленнєвої діяльності.

Практичне значення роботи полягає в тому, що її результати можуть бути використані в розробці лекційних та практичних курсів з англійської мови.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНОСТІ ЧИТАННЯ ЯК ОДНОГО З ВИДІВ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1 Читання як вид мовленнєвої діяльності

З плином часу все зазнає змін. Увага до книги і читання в порівнянні з минулим поступово зменшується, адже сучасний світ заповнений засобами масової інформації та ресурсами Інтернету.

Брак часу, величезна кількість розваг є причинами, якими люди пояснюють втрату інтересу до читання книг. Однак якщо ми детально розглянемо всі ці причини, то зрозуміємо, що для того, хто любить читати книги, вони не є перешкодою.

Як відомо, читання – це один з основних видів мовленнєвої діяльності, який пов'язаний з письмовою формою спілкування. Воно займає одне з головних місць по використанню, доступності та важливості, тому що саме на основі навичок читання відбувається і розвиток навичок говоріння та письма [2, с. 78].

Для формування цілісного світосприйняття в учнів зміст курсу англійської мови орієнтується на розвиток міжкультурної грамотності учнів. Це дозволяє побачити подібності та відмінності в культурі різних народів, підсилює мотивацію, в основі якої лежить інтерес, що, в свою чергу, сприяє співробітництву, повазі до інших народів, розвиває взаємодію людей в здійсненні діалогу культур.

Для пізнання інших культур все більше використовується друкований матеріал. Слід зазначити, що навички сприйняття писемного мовлення (навички розуміння прочитаного) вкрай важливі ще й тому, що в повсякденному житті ми дуже часто маємо справу з письмовими зразками – це

читання книг, періодичних видань, перегляд кінофільмів, робота в Інтернеті і т.д.

Говорячи про зв'язок читання з іншими видами мовленнєвої діяльності, хочеться звернути увагу на наступне. Перш за все читання пов'язано з письмом, тому що і читання, і письмо користуються однією графічною системою мови. При навчанні іноземних мов це необхідно враховувати і розвивати ці дві компетентності у взаємозв'язку. Читання також пов'язано з аудіюванням, тому що в основі того й іншого лежить перцептивно-розумова діяльність, пов'язана зі сприйняттям, аналізом і синтезом. Читання пов'язано також і з говорінням. Читання вголос являє собою «контрольоване говоріння». Читання про себе є внутрішнім слуханням і внутрішнім промовлянням одночасно [12, с. 13].

Згідно обов'язкового мінімуму змісту середньої загальної освіти з іноземних мов, в процесі навчання читання учні до кінця 11-го класу повинні оволодіти наступними вміннями [4, с. 56]:

- вміння зрозуміти загальний зміст і основні факти, про які повідомляється в тексті;
- вміння знайти в тексті необхідну інформацію;
- вміння повно і точно зрозуміти інформацію яка надається тексті;
- вміння застосовувати знання про структуру та функції мови при аналізі тексту.

Зазначимо, що не завжди вдається легко підібрати текст для обговорення його на уроці. Вдало підібраний текст максимально стимулює мовну діяльність учнів, тому він повинен відповідати певним вимогам [16, с. 98]:

- має бути інформативним;
- має бути цікавим учням;
- має бути взірцем для розвитку і вдосконалення навичок і умінь усного та писемного мовлення, відправною точкою для самостійних особистісно-орієнтованих висловлювань.

Таким чином, завданням роботи з текстом є подальше вдосконалення навичок читання і розуміння змісту англійських текстів, розширення словникового запасу, розвиток розмовних навичок.

Для того щоб текст став реальною і продуктивною основою навчання всіх видів мовленнєвої діяльності, важливо навчити учнів працювати з текстом, в зв'язку з чим потрібно звертати увагу на всі етапи роботи з текстом, такі як: передтекстовий, текстовий, післятекстовий [9, с. 61].

Зауважимо, що читання – це рецептивний вид мовленнєвої комунікації, який в процесі становлення і функціонування має низку переваг [24, с. 7]:

- під час читання, сприйняття і розуміння інформації використовується асоціація «форма – значення». Вона пов'язана не зі слуховою формою сприйняття інформації, а із зоровою.

- під час читання кожне слово знаходиться в оточенні інших, які складають певний контекст, до прочитання якого можна повернутися неодноразово;

- наявність у свідомості чітких символів для розуміння тексту, як при говорінні або аудіюванні є не обов'язковою;

- з прочитаного тексту легше відтворити ситуацію його ситуативно-сміслового створення.

Відзначимо і ті чинники, які ускладнюють становлення функціонування читання [18, с. 51]:

- широта охоплення мовного матеріалу;
- незнання або нерозуміння описуваних в тексті подій;
- складність викладу матеріалу (змістовно-композиційна побудова тексту);
- складність фраз;
- відсутність пауз і інтонації, що ускладнює смислове членування мовних блоків.

Тож, говорячи про читання як рецептивний вид мовленнєвої діяльності ми при цьому не вважаємо його пасивним процесом. Читання (осмислене і

цілеспрямоване) можливе лише при постійній активності читача, завдяки чому він глибше осягає сенс тексту, краще засвоює його формальну сторону. Головне завдання читання – отримання інформації, причому активно і самостійно. Часто бажання прочитати, щоб отримати певні знання, інформацію, задовольнити інтерес, стає передумовою вивчення іноземної мови. Читання іншомовних текстів завжди було найнадійнішою основою в розвитку інших видів мовленнєвої діяльності.

1.2 Види читання

Як відомо, значна роль у процесі навчання іноземної мови відводиться читанню, як одному із головних видів мовленнєвої діяльності а також одному з найбільш розповсюджених способів комунікації. Читання займає вагоме місце у житті будь-якої сучасної людини, адже воно не лише збагачує людину, але дозволяє їй глибше розуміти світ навколо, забезпечує можливість задовольняти свої пізнавальні потреби. Навчання читання в рамках шкільної програми, окрім реалізації пізнавальних, розвиваючих, навчальних та виховних завдань, також розширює освітній рівень учнів[8, с. 122].

Читання іноземною мовою виступає могутнім засобом навчання іноземної мови. У процесі читання закріплюється знання лексики та граматики мови, виховується відчуття мови, закріплюються фонетичні навички, а отже читання сприяє оволодінню усним мовленням.

Л. В. Щерба зазначає, що для того, щоб навчитися читати, треба навчитися розмовляти, але і для того, щоб навчитися говорити, треба багато читати [22, с. 235]. Окрім того, оволодівши читанням, учні мають можливість знайомитися із історією, культурою, мистецькими та науковими досягненнями народу, мова якого вивчається.

Читання являє собою процес сприйняття, розуміння (декодування) і переробки інформації, що міститься в письмовому тексті. Це процес комунікації за допомогою друкованих текстів, завдяки якому читач повинен

проникнути в зміст письмового повідомлення, представленого в певних мовних формах, зрозуміти його.

На думку А. А. Зернецької [5, с. 48-49], комунікативна компетентність в читанні являє собою сукупність лінгвістичних та екстралінгвістичних усвідомлених чи не усвідомлених знань і умінь здійснювати із цими знаннями певні дії чи операції, що мають на меті розуміння (вилучення) інформації письмового тексту, що сприймається.

Борецька Г. Е.[1, с. 18] зауважує, що компетентність у читанні – це здатність учня читати автентичні різножанрові тексти із різним рівнем розуміння змісту за умов опосередкованого спілкування. До складу компетентності у читанні входять вміння, навички та комунікативні здібності, а саме – здібності до читання.

Вміння компетентності у читанні включають мовленнєві, навчальні, інтелектуальні, організаційні, компенсаційні вміння. До мовленнєвих умінь читання відносять:

- вміння знаходити основну інформацію у тексті, прогнозувати його зміст;
- вміння вибирати головні факти, ігноруючи другорядні;
- вміння вибіркового розуміння необхідної інформації прагматичних текстів, з опорою на здогадку та контекст;
- вміння опускати невідомий та несуттєвий для розуміння тексту мовний матеріал.

До інтелектуальних вмінь читання належать ймовірне прогнозування, критичне оцінювання прочитаного, поєднання під час зорового сприйняття тексту мнемічної та логіко-сислової діяльності, класифікація та систематизація отриманої інформації і т. д. До навчальних вмінь читання відносяться організаційні вміння (самостійне опрацювання), використання електронних засобів навчання тощо. Компенсаційні вміння – використання мовної та контекстуальної здогадки для розуміння тексту, ігнорування

невідомого матеріалу, що є несуттєвим для розуміння. Загалом, компенсаційні вміння читання входять до складу мовленнєвих умінь [10, с. 67].

Метою читання є вилучення інформації, яка міститься у письмовому тексті, саме ж читання становить вид мовної діяльності, що є процесом досягнення зазначеної мети. Залежно від мети читання, методистами виокремлюються декілька видів читання, основними із яких є:

- 1) ознайомлювальне (читання із розумінням основного змісту прочитаного);
- 2) вивчаюче (читання із повним розумінням прочитаного, включаючи деталі);
- 3) переглядове (читання із вилученням необхідної (вибіркової) інформації [10, с. 73].

Ознайомлювальне і переглядове читання відносяться до типів швидкого читання. Різниця між ними полягає в досягненні ступеню повноти і точності розуміння.

Ознайомлювальне читання включає в себе виділення основної інформації з тексту зі ступенем розуміння в діапазоні 70-75%. Для ознайомлювального читання ми рекомендуємо досить довгі тексти, легкі для розуміння та сприйняття, з невеликою кількістю надлишкової інформації.

Переглядове читання пов'язано з наявністю в тексті певної, необхідної для читання інформації: визначення, висновки, фактичні дані, інформації про галузі вивчення і т. д. Текст можна прочитати повністю або частково, якщо учень знає, де знаходиться інформація.

Вивчаюче читання передбачає досягнення докладного / повного (100%) і точного рівня розуміння основних і другорядних фактів, що містяться в тексті. Це читання відбувається повільно, так як учень, який має установку на тривале запам'ятовування, починає перечитувати, переводити текст, щоб глибше зрозуміти суть комунікативної ситуації.

Тож, усі види читання взаємопов'язані, вони переплітаються і доповнюють один одного. Раціональні методи навчання читання повинні

будуватися на основі класифікації видів читання, а використання різних типів читання в процесі навчання є засобом досягнення спільної мети – навчання читанню іноземною мовою.

1.3 Цілі і зміст навчання читанню

Читання – це самостійний тип мовленнєвої діяльності, що входить у сферу комунікативно-соціальної діяльності людей і забезпечує письмову форму спілкування.

Зауважимо, що читання належить до рецептивного типу мовленнєвої діяльності, оскільки воно пов'язане зі сприйняттям (прийомом) і розумінням інформації, яка закодована графічними знаками. Читання висвітлює змістовний план (тобто, про що йдеться) і процедурний план (як потрібно читати і озвучувати текст) [3, с. 103].

Що стосується змісту, то розуміння прочитаного буде результатом читання; в процесуальному плані – процес читання, тобто привласнення графеми фонемами, формування цілісних методів розпізнавання графічних знаків, формування внутрішнього слухового мовлення, переведення у зовнішню вимову, зменшення внутрішньої вимови і встановлення прямого зв'язку між семантичними і графічними комплексами, які виражаються в читанні вголос і про себе, швидко, з повним розумінням або із загальним висвітленням [7, с. 65].

Завданням навчання читання як самостійного типу мовленнєвої діяльності є: навчити учнів витягувати інформацію з тексту в обсязі, необхідному для вирішення конкретної мовної проблеми за допомогою певних технологій читання.

Читання також може виступати як засіб формування та контролю суміжних навичок мовлення, оскільки [13, с. 91]:

— використання читання дозволяє студентам оптимізувати процес вивчення мови та мовного матеріалу;

— комунікативно-орієнтовані завдання з управлінням лексикою та граматикою, аудіювання, письма та мовлення мають на увазі здатність читати і спиратися на письмові тексти та інструкції;

— вправи для формування та розвитку всіх мовних та мовленнєвих навичок також ґрунтуються на тексті та письмових інструкціях до вправ і завдань.

Читання має велике пізнавальне, освітнє та практичне значення, особливо для розвитку професійної компетентності. У зв'язку з цим підвищуються вимоги до змісту навчальних текстів [14, с. 5]:

— освітня цінність. Тексти повинні виховувати цінності гуманістичного суспільства, відповідальність фахівця за результати і наслідки його діяльності;

— пізнавальна цінність і науковий характер змісту текстів, регіональна географічна орієнтація, професійна орієнтація;

— відповідність змісту текстів віку та інтересам учнів, їхній рівень підготовки, інтелектуальні та пізнавальні вимоги.

У процесі вивчення іноземної мови читання є одним з найважливіших джерел мовної та соціально-культурної інформації. Використання книг для читання не тільки дозволяє перетворити процес вивчення іноземної мови на захоплюючу діяльність, а й допомагає учням ознайомитися із сучасними реаліями країни мови, яка вивчається.

Уроки з елементами читання безперечно є цінними: по-перше, тому, що учень контактує із сучасною мовою; по-друге, є можливість висловити свою думку і оцінити героїв і ситуації.

З боку мети в організації читання в даний час виникли дві тенденції [16, с. 76]:

- 1) читання для розуміння тексту, тобто фактичного читання;
- 2) читання як підготовка до розмови.

Цей другий напрямок не є основним у характеристиці читання як типу мовленнєвої діяльності. Він був введений в читання для практичної

спрямованості навчального процесу вивчення іноземних мов для розвитку усного мовлення.

Деякі методисти вказують на те, що читання повинно бути вправою і не повинно ускладнюватися іншими видами мовної діяльності, наприклад, обговоренням іноземною мовою. Проте в даний час відмова від читання як джерела для розвитку усного мовлення навряд чи буде доцільною. Саме під час розповіді про тексти, учнів легко «звільнити від кайданів наукових тем» і навчити більш вільно висловлювати свої думки і емоції.

Тож, читання є одним з основних мовних навичок, якими учні повинні оволодіти в процесі вивчення іноземної мови. Читання є не тільки метою навчання як самостійного типу мовленнєвої діяльності, але й засобом формування навичок. Людина повторює звуки, букви, слова іноземної мови, запам'ятовує написання слів, значення словосполучень під час прочитання тексту і таким чином покращує знання мови, що вивчається. Тому читання є як кінцевою метою, так і засобом досягнення цієї мети.

РОЗДІЛ 2

ЗВ'ЯЗОК ЧИТАННЯ З ІНШИМИ ВИДАМИ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1 Методичний потенціал навчання читанню у зв'язку з іншими видами мовленнєвої діяльності

Зауважимо, що в процесі навчання читання, вчитель повинен враховувати вимоги до формування компетентності у читанні в учнів. Для цього вчитель має бути ознайомлений із методичними передумовами формування цієї компетентності, Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти, навчальною Програмою, затвердженою Міністерством освіти України.

Особливу складність може становити психолінгвістична специфіка власне процесу читання, оскільки цей важливий вид мовленнєвої діяльності людини являє собою досить складний процес, який передбачає шлях від сприйняття друкованого тексту до розуміння його змісту та сенсу [19, с. 81].

Фрагментарність сприйняття учнями текстової інформації – це та основна проблема, боротьба з якою повинна стати важливим. Для вирішення цієї проблеми на етапі відбору текстів, вчитель має звертати особливу увагу на зовнішнє оформлення тексту, наявність у ньому малюнків, ілюстрацій, фото, структурування тексту за допомогою блоків, схем, таблиць, наявність невербальних засобів у структурі тексту – кольорове оформлення, наявність виділень різних шрифтів, підкреслень тощо. Чим більш насичений такими невербальними засобами та ілюстративним матеріалом текст, тим легше він буде сприйматися учнями, оскільки такий текст набуває ознак креолізованого тексту та має потенціал до боротьби із проблемою кліпового сприйняття сучасних молодих людей [11, с. 8].

Зокрема, вчитель має правильно та ефективно організувати роботу у рамках трьох базових етапів формування компетентності у процесі читання в учнів [20, с. 459]:

- передтекстового етапу, або етапу формування та/або актуалізації (наявних) фонових знань та створення мотивації;
- текстового етапу, або етапу розвитку і вдосконалення розуміння явищ у процесі читання;
- післятекстового етапу, або етапу самостійного інтерпретування явищ на основі аналізу інформації, яку несуть англомовні тексти, та контролю їх розуміння.

З метою виявлення розуміння учнями основного змісту тексту та згідно з етапом формування компетентності у читанні, можуть використовуватися вправи такого характеру:

1. Передтекстовий етап:
 - а) обговорення теми уроку, дискусія або brainstorming за темою;
 - б) читання заголовку або початкові речення тексту та прогнозування змісту тексту;
 - в) опрацювання вимови географічних назв, власних імен;
 - г) імітативні вправи та вправи на запис слів на дошці або картках із транскрипцією;
 - д) здогадка про значення слів потенційного словника (інтернаціональних, похідних, складних, конвертованих), переклад (може включати власні варіанти перекладу учнів);
 - е) робота із складними граматичними структурами: аналіз та переклад.
2. Текстовий етап:
 - а) ознайомлення із питаннями та/або завданнями до тексту;
 - б) читання тексту про себе з метою розуміння основного змісту.
3. Післятекстовий етап:
 - а) відповіді на питання вчителя щодо основного змісту тексту;
 - б) вибір з кількох запропонованих заголовків до тексту найбільш прийняттого;
 - в) виконання вправи на знаходження і виправлення неправильних тверджень;

- г) вибір із ряду малюнків тих, що ілюструють зміст тексту;
- д) вибір серед оцінюючих суджень того, що відповідає думці читача про прочитаний текст, проблему;
- е) коротка передача основного змісту тексту;
- ж) висловлення своєї думки про зміст тексту, його оцінка.

Передтекстова робота починається із розминки, мета якої – налаштувати учнів на вивчення та обговорення певних явищ, акумулювати та підсумувати ті фонові знання з цієї теми, які учні уже здобули наданий момент у процесі навчання або із власного досвіду, та якими вони можуть поділитися один з одним.

Передтекстова розминка може здійснюватися у вигляді дискусії або мозкового штурму (brainstorming), коли учні шляхом асоціацій із певною темою або назвою явища, що буде розглядатися на уроці, пригадують лексичні одиниці або іншу інформацію, пов'язану з ним. Передтекстовий етап спрямований на створення відповідної лінгвістичної та ситуативної атмосфери для сприйняття тексту англомовного періодичного видання[6, с. 40].

Доцільним також на даному етапі виокремлення цілей уроку, можна запитати учнів про що саме із цієї теми вони хочуть дізнатися та сформулювати їхні очікування від роботи із даним текстом. Вчитель може надати певну інформацію про періодичне видання, на базі якого учні будуть читати текст та працювати із ним.

Зауважимо, що важливою задачею передтекстового етапу є зняття мовних труднощів розуміння тексту, яке включає опрацювання незнайомих слів, власних та географічних назв, які учні можуть зустріти у тексті. Вчитель має презентувати визначення та/або переклад тих лексичних одиниць, неправильне розуміння яких може негативно вплинути на адекватне розуміння тексту загалом. Відповідно до тенденцій сучасної методики, яка надає перевагу безперекладним методам опрацювання нової лексики, вчитель має використовувати перефразування, ілюстрування або заміну незнайомої лексичної одиниці знайомими учням синонімами, уникаючи власне самого

перекладу. Таким чином, уже на передтекстовому етапі починається робота учнів із власне самим текстом.

Після опрацювання потенційних труднощів тексту, учні мають отримати комунікативне завдання, що може мати вигляд запитання, яке зорієнтує учнів на усвідомлення та виокремлення у тексті певної інформації. Цей елемент роботи на передтекстовому етапі є дуже важливим, адже цільове завдання, отримане перед читанням тексту, здатне спрямувати увагу учнів на об'єкт вивчення, нову інформацію, для розуміння та усвідомлення якої власне і ведеться робота із текстом[25, с. 40].

Наступним кроком у формуванні компетентності у процесі читання є текстовий етап – власне читання тексту та його розуміння. Час, відведений на читання має регулюватися викладачем, залежно від обсягу та складності тексту. У процесі читання учні мають паралельно працювати над виконанням комунікативного завдання.

Післятекстовий етап передбачає виконання вправ, спрямованих на контроль розуміння прочитаного, на перевірку виконання комунікативного завдання та на ступінь сприйняття інформації.

Контролюючи даний етап роботи, вчитель має допомагати учням, скеровуючи їх увагу та певні деталі та факти тексту, що мають важливе значення для формування компетентності в читанні. Доцільним є застосування на даному етапі групового режиму роботи класу. Питання для перевірки розуміння прочитаного тексту формулюються послідовно за змістом тексту, проте кожне питання певним чином націлює на розв'язання комунікативного завдання, даного учням на передтекстовому етапі.

Післятекстовий етап також може включати дискусію, сутність якої полягає у тому, що при постановці дискусійного питання, вчитель створює ситуацію, за якої учні намагаються творчо застосувати отриману інформацію, саме ця діяльність передбачає самостійне інтерпретування твору [19, с. 26].

Загалом, обсяг реалізації та зміст зазначених етапів залежить від цілей конкретного уроку, викладача, особливостей конкретного тексту, що було

обрано для читання, комунікативної мети читання, а також виду читання (ознайомлювальне, переглядове, вивчаюче). Ефективність роботи з текстом залежить від різноманітності видів завдань, що пропонуються вчителем для роботи з текстом, тому наповнення змісту етапів може варіюватися.

Контроль розуміння прочитаного тексту також може здійснюватися за допомогою завдань типу відповідей на питання вчителя щодо основної інформації тексту, або щодо важливих його деталей, визначення співвідношення представленої вчителем інформації із тією, яка почерпнута учнями з тексту, знаходження у тексті вказаних вчителем фактів або одиниць смислової інформації та інші вправи пошукового характеру. Доцільним є виконання учнями тесту альтернативного, множинного вибору, *matching* та ін.[15, с. 10].

Кожен з окреслених етапів повинен включати у себе відповідні його цілям та завданням типи вправ. Зокрема, це мають бути вправи, що готують учнів до читання текстів та вправи для розвитку вмінь читання текстів.

Обов'язковим є врахування виду читання, який реалізується на занятті, у деяких випадках доцільним є використання у рамках читання одного тексту декількох видів читання, наприклад – переглядового та аналітичного. Кожен текстовий етап роботи над текстом повинен починатися із надання учням інструкції та завдання, яке вони мають виконати у ході роботи над текстом. Усі етапи, які реалізуються у процесі роботи над текстом, та вправи, які вчитель пропонує у ході кожного етапу, мають бути пов'язані між собою та логічно витікати одне із одного [23, с. 87].

У процесі формування компетентності в читанні можуть використовуватися й допоміжні засоби навчання, до яких належать пояснення вчителя, пам'ятки та інструкції щодо стратегій читання, картки з новою лексикою із текстів тощо. Такі засоби допомагають учням організовувати свою роботу над текстом самостійно.

Для оптимальної організації навчання лексичних одиниць вчитель, окрім власне англomовного тексту, може залучати й інші засоби, адаптуючи їх до

умов навчання. Це можуть бути малюнки, предмети, що відображають зміст тематики тексту, кросворди тощо. Доцільним на будь-якому етапі навчання є використання прийомів «інвентаризації» наявних знань учнів, словникового запасу, уявлень про ті чи інші аспекти. Один з таких прийомів – створення ментальних карт (mind-mapping) з певної тематики, які допоможуть розкрити основне поняття того чи іншого явища через ключові слова, що у вигляді гілочок розходяться від центру.

У ході роботи над формуванням іншомовної компетентності учнів через читання англomовних текстів можуть застосовуватися і сучасні технічні засоби – відео- та аудіо-записи, презентації тощо. За допомогою таких засобів зручно подавати учням додатковий лінгво- та соціокультурний матеріал про ту чи іншу країну. Даними засобами можна доповнити такий прийом, як бесіда з учнями, оскільки використання наочного матеріалу завжди передбачає додаткову мотивацію учнів до вивчення тієї чи іншої теми, активізації інтересу учнів та їх уваги на уроці [17, с. 74].

Дотримання даних методичних рекомендацій є важливим для досягнення ефективності у формуванні компетентності у процесі читання в учнів.

2.2 Система вправ для формування компетентності у читанні у зв'язку з іншими видами мовленнєвої діяльності

Система вправ є головним чинником, що забезпечує навчальний процес та досягнення успіху у оволодінні мовою. Саме у цілісній системі вправ здійснюється формування складників компетентності у читанні, та вдосконалення їх психофізіологічних механізмів. Створення системи вправ передбачає урахування певних передумов, таких як вимоги до вправ та критеріїв їх класифікації, тому доцільно розглянути такі передумови, що забезпечить можливість побудови раціональної системи вправ для формування компетентності у процесі читання [21, с. 35].

Система вправ повинна базуватися на трьох етапах формування компетентності у процесі читання в учнів: передтекстовий етап, або етап формування та/або актуалізації (наявних) фонових знань та створення мотивації; текстовий етап, або етап розвитку і вдосконалення розуміння явищ у процесі читання; післятекстовий етапу, або етап самостійного інтерпретування явищ на основі аналізу інформації, яку несуть англomовні тексти, та контролю їх розуміння, які ми детально розглянули у пункті 2.1.

Вибір типів вправ у рамках їх застосування на тому чи іншому етапі формування компетентності у процесі читання та згідно обраному виду читання, який реалізується на уроці, також повинен здійснюватися згідно відповідним критеріям. Так, Н. К. Скляренко запропонувала низку вимог до вправ, що базується на таких критеріях:

- 1) вмотивованості мовленнєвих дій (вмотивовані та невмотивовані вправи);
- 2) спрямованості вправ на прийом або видачу інформації(рецептивні, рецептивно-репродуктивні, рецептивно-продуктивні вправи);
- 3) комунікативності (некомунікативні (мовні), умовно-комунікативні (умовно-мовленнєві) та комунікативні (мовленнєві) вправи);
- 4) культурологічної спрямованості(вправи, що розвивають або не розвивають «культурну грамотність»);
- 5) наявності в завданнях вправ опор (вправи з опорами (природними або створеними спеціально/ штучно з навчальною метою) та без опори);
- 6) формою організації(фронтальні, парні, групові/командні, індивідуальні вправи);
- 7) ступенем керування вправою(вправи повністю керовані, частково керовані, з мінімальним рівнем керування)[14, с. 6].

Представимо приклади вправ для вивчення ознайомлювального читання:

- прочитати план, визначити, чи відповідає він послідовності фактів, викладених у тексті;

- упорядковувати (заголовки), у послідовності, що відповідають змісту тексту;

- вибрати правильну відповідь з декількох варіантів;
- знайти у тексті відповідь на поставлене в заголовку запитання;
- скласти план тексту;
- знайти основну ідею на початку, середині та кінці тексту;
- підкреслити в кожному параграфі 1-2 речення, які можуть бути опущені як невідповідні;

- перерахуйте факти по змісту тексту;
- зробити анотацію / короткий виклад прочитаного;
- передавати зміст тексту усно / письмово.

Вправи для навчання вивчаючого читання:

- викласти факти, що містяться в тексті, у порядку важливості;
- додати факти без зміни структури тексту;
- знайти в тексті інформацію, яка може бути використана для висновків/анотацій;

- зробити анотацію/реферат;
- ставити питання до основної інформації тексту;
- написати тези про зміст прочитаного;
- скласти письмову оцінку (огляд);
- прочитати скорочений варіант тексту, заповнити пропуски відсутніми словами;

- перекласти зазначені пункти / частини тексту на рідну мову тощо.

Вправи для навчання пошукового читання:

- визначити тему / проблему тексту (статті);
- прочитати текст, визначити, чи в ньому висвітлюються вказані питання;

- знайти основний аргумент у тексті заголовка;
- прочитати два тексти по одній темі, назвати розбіжності у змісті (у кількості наведених фактів тощо);

- знайти на вказаній сторінці характеристики акторів, інструкції, рецепт, рекомендації тощо;
- переглянути анотацію, визначити, чи відповідає вона змісту тексту;
- знайти відповіді на запитання в тексті (даючи підстави для висновків);
- подивіться на картинку, назвіть абзац, який він ілюструє;
- знайти в тексті факти, які автор вважає позитивним / негативним;
- розділити текст на частини відповідно до пунктів плану.

Наведемо приклади вправ, відповідно до кожного етапу формування компетентності у процесі читання в учнів. (Додаток А)

Тож, нами була розроблена система вправ для формування компетентності у читанні.

ВИСНОВКИ

Отже, у ході дослідження було розглянуто теоретичні передумови та розроблено методику формування компетентності у процесі читання в учнів.

Сутність читання, як основного процесу сприйняття, розуміння (декодування) і переробки інформації, що міститься в письмовому тексті, та як одного із основних видів мовленнєвої діяльності людини, становить шлях від сприйняття друкованого тексту до розуміння його змісту та сенсу.

У ході дослідження визначили, що читання пов'язане з іншими видами мовленнєвої діяльності. Перш за все читання пов'язано з письмом, тому що і читання, і письмо користуються однією графічною системою мови. При навчанні іноземних мов це необхідно враховувати і розвивати ці дві компетентності у взаємозв'язку. Читання також пов'язано з аудіюванням, тому що в основі того й іншого лежить перцептивно-розумова діяльність, пов'язана зі сприйняттям, аналізом і синтезом. Читання пов'язано також і з говорінням, читання вголос являє собою «контрольоване говоріння».

Залежно від мети читання, методистами виокремлюються декілька видів читання, основними із яких є: ознайомлювальне (читання із розумінням основного змісту прочитаного); вивчаюче (читання із повним розумінням прочитаного, включаючи деталі); переглядове (читання із вилученням необхідної (вибіркової) інформації).

Загальноприйнятим у методиці навчання іноземних мов та культур є поділ процесу читання на три основні етапи: передтекстовий (pre-reading), текстовий (while-reading) та післятекстовий (post-reading).

Головне завдання читання – отримання інформації, причому активно і самостійно. Часто бажання прочитати, щоб отримати певні знання, інформацію, задовольнити інтерес, стає передумовою вивчення іноземної мови.

У результаті теоретичних досліджень та практичних розробок було розроблено комплекс вправ для формування компетентності у процесі читання

в учнів, до якого увійшли вправи передтекстового, текстового та після текстового етапів роботи із англомовними творами.

Таким чином, читання є складним психофізіологічним процесом, який передбачає мисленнєвий шлях від сприйняття графічного оформлення тексту, до його декодування й розуміння написаного із всіма закладеними у текст смислами. Процес читання є більш складним оскільки в тексті можуть бути наявні лакуни, які ускладнюють сприйняття тексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Борецька Г. Е. Методика формування іншомовної компетентності у читанні. / Г. Е. Борецька // Іноземні мови. – № 3 (71). – 2012. – С. 18 – 27.
2. Гальскова Н. Д. Современная методика обучения иностранным языкам : пособие для учителя / Н. Д. Гальскова. – Москва : АРКТИ, 2003. – 192 с.
3. Гальскова Н. Д. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика : учеб. пособие для студ. лингв. ун-тов и фак. ин. яз. высш. учеб. заведений. 33е изд. стер. / Н. Д. Гальскова, Н. И. Гез. – Москва : Издательский центр «Академия», 2006. – 336 с.
4. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання / під ред. С. Ю. Ніколаєвої. – Київ : Ленвіт, 2003. – 273 с.
5. Зернецкая А. А. Структура понятия «коммуникативная компетенция» / А. А. Зернецкая // Русский язык за рубежом. – № 1–2. – 2005. – С. 48–51.
6. Зимняя И. А. Психология обучения иностранному языку в школе / И. А. Зимняя. – Москва: Просвещение, 1991. – 219 с.
7. Иконникова Н. К. Современные западные концепции межкультурной коммуникации / Н. К. Иконникова. – Москва: Слово/Slovo, 1994. – 187 с.
8. Іванишина В. П. Психологічні передумови формування соціокультурної компетентності під час читання на уроках німецької мови у старшій школі спеціалізованого загальноосвітнього навчального закладу з поглибленим вивченням іноземних мов / В. П. Іванишина // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер. : Педагогічні науки. – 2013. – Вип. 111. – С. 122 – 124.

9. Корейба І. В. Методика навчання професійного читання майбутніх учителів німецької мови з використанням інтернет-ресурсів : дис. ...канд. пед. наук : 13.00.02 / І. В. Корейба. – Київ, 2010. – 286 с.
10. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах : підруч. для студентів вищих навч. закл. / [О. Б. Бігич, С. В. Гапонова, Г. А. Грінок та ін.] ; автор. кол. С. Ю. Ніколаєва. – [2-е вид.] – Київ : Ленвіт, 2002. – 328 с.
11. Носонович Е. В. Критерии содержательности и аутентичности учебных текстов / Е. В. Носонович, Р. П. Мильруд // Иностранные языки в школе : научн.-метод. журн. – Москва, 1999, № 2. – С. 6–12.
12. Носонович Е. В. Параметры аутентичного учебного текста / Е. В. Носонович // Иностранные языки в школе : научн.-метод. журн. – Москва, 1999, № 1. – С. 11–18.
13. Рогова Г. В. Методика обучения иностранным языкам в средней школе./Г. В. Рогова, Ф. М. Рабинович, Т. Е. Сахарова// – Москва: Просвещение, 1991. – 287 с.
14. Скляренко, Н. В. Сучасні вимоги до вправ для формування іншомовних мовленнєвих навичок і вмінь / Н. В. Скляренко // Іноземні мови. – 1999. – №3. – С. 3–7.
15. Скляренко, Н. В. Типологія вправ в інтенсивному навчанні іноземних мов / Н. В. Скляренко // Гуманістичні аспекти лінгвістичних досліджень і методи викладання іноземних мов. – Київ: КДППМ, 1992. – С. 9–14.
16. Смелякова, Л. П. Художественный текст в обучении иностранным языкам в языковом вузе (Теория и практика отбора) : [монография] / Л. П. Смелякова. – Санкт-Петербург : Образование, 1992. – 142 с.
17. Тер-Минасова, С. Г. Война и мир языков и культур / С. Г. Тер-Минасова. – Москва: Слово/Slovo, 2008. – 344 с.
18. Фрумкина, Р. М. Вероятностное прогнозирование в речи / Р. М. Фрумкина. – Москва, 1971 – 199 с.

19. Халеева, И. И. «Основы теории обучения пониманию иноязычной речи»/ И. И. Халеева. – Москва, 1989. – 193 с.
20. Шапошнікова, Л. М. Особливості формування іншомовної компетентності у читанні як одного з методів самостійної роботи студентів / Л. М. Шапошнікова // Педагогічний дискурс. – № 14. – 2013. – С. 457–461.
21. Шульга, М. О. Формула злагоди – діалог культур / М. О. Шульга // Віче. – 1997. – № 1. – С. 33.
22. Щерба Л. В. Преподавание иностранных языков в средней школе. Общие вопросы методики / Л. В. Щерба. – Москва: Высшая школа, 1974. – 387 с.
23. A Common European Framework of Reference for Languages Learning, Teaching, Assessment. – Strasbourg, 2001. – 264 с.
24. Edelhoff, Ch. Authentizität im FSU. In : Authentische Texte im DU-Hueber Verlag. – München 1985. – S. 7.
25. Scrivener, J. ARC – a descriptive model for classroom work on language. – 1996.

ДОДАТКИ

Додаток А

Вправи передтекстового етапу.

Вправа 1: умовно-комунікативна, рецептивно-продуктивна.

Режим виконання: фронтальний.

Вид контролю: з боку викладача, самоконтроль.

Інструкція: Look at the photo and the title of the text. Answer the following questions. (Maybe It's Because I'm A Londoner)

1. Where are the people?
2. What are they wearing?
3. What are they doing?
4. What are not they doing?
5. Looking at the title try to predict what this text is about.

Вправа 2: умовно-комунікативна, рецептивно-продуктивна.

Режим виконання: в парах.

Вид контролю: з боку викладача.

Інструкція: Work in pairs. Would either of you like to be famous. Give reasons. Then tell the class.

Вправи текстового етапу.

Вправа 3: умовно-комунікативна, рецептивно-продуктивна.

Режим виконання: фронтальний, індивідуальний.

Вид контролю: з боку викладача, самоконтроль.

Інструкція: Read the text and answer the question. Who has the most negative view of Londoners: Sam, Joanna or Amir? (Maybe It's Because I'm A Londoner)

Вправа 4: некомунікативна, рецептивно-репродуктивна.

Режим виконання: індивідуальний.

Вид контролю: з боку викладача, самоконтроль.

Інструкція: Read the text. Match the headings (A –F) with the paragraphs (1 –5). There is one heading that you don't need to use. (Fading Red Carpet)

A) Reasons to go

- B) A typical opening night
- C) On everyone's lips
- D) All work no fun
- E) Where to go
- F) What takes into account

Вправа 5: некомунікативна, рецептивно-репродуктивна.

Режим виконання: індивідуальний.

Вид контролю: з боку викладача, самоконтроль.

Інструкція: Match the highlighted words in the text with the definitions below (Fading Red Carpet).

- 1 everything that is written or said about by the media resources
- 2 happy crying
- 3 a photo
- 4 people who write reviews
- 5 a person who is well-known because of the media
- 6 private things that are said but which are not always true
- 7 the people who are involved in the process of making a movie
- 8 a place where an event takes place
- 9 the first time a movie is shown

Вправи післятекстового етапу.

Вправа 6: некомунікативна, рецептивно-репродуктивна.

Режим виконання: індивідуальний.

Вид контролю: з боку викладача, самоконтроль.

Інструкція: Match the opinions about Londoners with the three people. Write S (Sam), J (Joanna) or A (Amir) (Maybe It's Because I'm A Londoner)

- 1 They aren't very welcoming.
- 2 They work very hard.
- 3 They don't talk to each other very much.
- 4 They've got a good sense of humour.
- 5 They're ambitious.

6 They aren't optimistic.

Вправа 7: умовно- комунікативна, рецептивно-продуктивна.

Режим виконання: в парах.

Вид контролю: з боку викладача.

Інструкція: Work in pairs. Talk about your favourite movie stars. Why do you like them? What movies were they in? Would you like to be an actor?

Вправа 8: умовно- комунікативна, рецептивно-продуктивна.

Режим виконання: в парах.

Вид контролю: з боку викладача.

Інструкція: Work in pairs. Imagine you are going to the cinema together this evening. Discuss the list of films and agree which one you would like to see and why (The Guns of Gettysburg).

Maybe It's Because I'm A Londoner

Look at the people in the photograph. They're sitting close together on an underground train, but they aren't smiling or talking to each other. This is how the world usually sees Londoners: quiet, reserved, unfriendly. But how accurate is this impression? We asked three residents of London to give their opinions.

Sam, age 18. British, born in London.

'I don't think Londoners are particularly miserable – in fact, we like a good joke. But we're probably a bit gloomy and pessimistic. When it comes to sport, for example, we cheer on the British competitors and teams, but we aren't really surprised when they lose. We accept underachievement as the norm. I think Americans are different: they expect to win.'

Joanna, age 19. Polish, living in London for a year.

'I think Londoners are really cold and unfriendly. People here don't chat – they don't say hello to their neighbours, and some of them wouldn't even recognise their neighbours in the street. I find it difficult to make friends here. In fact, I spend most of my time with Poles, not English people. People claim that the English are nice when you get to know them, but how can you get to know them when they're so uncommunicative?'

Amir, age 17. British, born in London, Pakistani parents.

'London is a truly multicultural city. I think it's true to say that more than one in three of the city's population belong to an ethnic minority group, and you can hear about 300 different languages here. New people are arriving all the time, so the city is changing day by day. It's a very competitive, fast-moving place. Most Londoners are focused, and aren't afraid of work – they know what they want and how to get it!'

FADING RED CARPET

- 1 ☐ Any movie fan who is worth their DVD collection knows what a good movie premiere night is like. Cameras flashing, fans cheering, and in the middle – the famous red carpet. One by one, the greatest names of Hollywood get out of their sparkling limousines and walk down this carpet to the most stunning of parties. And, of course, everyone wishes they could be there. Well, except for the stars themselves.
- 2 ☐ Although it may look like they are going to have a ball, for most movie people a night like this is still work. First of all they are in the public eye, even if the fans and the paparazzi are kept at a distance. The smile still has to be kept fixed on their faces, no matter how exhausted they might be. And, if they have the misfortune to slip on the wet floor, they can be sure to find a snap of that moment in the papers the next day.
- 3 ☐ Then there is the ever-present gossip. If you arrive together, you're probably dating each other. If you arrive separately, pose for the pictures separately, and finally leave separately, it is absolute proof that you're dating each other. Your every move, smile and gesture will be noticed and commented on, and, most likely, misinterpreted.
- ☐ The funny thing is that the least important part of the night is the showing of the movie itself. Most of the people present, from the crew to the critics, have already seen it anyway. The premiere night of the movie *The Fantastic Four* had to do without the movie because the film projector broke down, but nobody complained. It is the crowd, the location and the money that you spend that this is really all about.
- ⋮ ☐ So why do they do it? Well, nuisance or not, it is good publicity. All the media are there, willing to give you a bit of their airtime or column space. Besides, it is tradition. Bothersome or not, it just has to take place. As one Hollywood director says, 'If my studio told me I couldn't have a premiere for my film, I'd be offended.'

The Guns of Gettysburg

7.20

American Civil War epic starring George Clooney. Contains some violence: 15+ only. 205 minutes.

Super Doc

6.15 & 9.15

Jim Carrey comedy about a man pretending to be a doctor who discovers a real talent for saving lives. Suitable for families. 100 minutes.

Space Station Mars

7.30 & 10.30

Sci-fi thriller starring Kirsten Dunst. A space station is under threat, but does the danger come from outside or from inside the station itself? Suitable for 15+. 130 minutes.

La Sonrisa del Diablo (The Devil's Smile)

11.15

Mexican love story about betrayal and forgiveness. English subtitles. Not suitable for young children. 85 minutes.